

VISITEKST DETENTIE - RADICALISERING

Door de recente aanslagen in Frankrijk en België is radicalisering een hot item geworden in beleidskringen en komen allerlei anti-terreurmaatregelen in een stroomversnelling. Enkele verdachten van de aanslagen in Brussel hadden ook een crimineel verleden. Stemmen gingen op dat zij geradicaliseerd zijn in onze gevangenissen. Dat gevangenissen een potentiële voedingsbodem zijn voor radicalisering en rekrutering is zeker geen nieuw gegeven. De vraag blijft : hoe kan men dit voorkomen. Zijn er alternatieven?

De Basiswet die reeds werd aangenomen in 2005, omschrijft de interne rechten en plichten van gedetineerden. Zij bepaalt de basisbeginselen voor de detentie en de organisatie van het gevangeniswezen. Na meer dan tien jaar zijn vele bepalingen van deze Basiswet nog steeds niet in werking. De niet-uitvoering van deze wet heeft als resultaat dat individuele detentieplannen, genormaliseerde regimes en participatieve detentiemodellen niet kunnen uitgewerkt worden. Als resultaat is het Belgische gevangeniswezen nog altijd niet gericht op herstel en re-integratie. De artikelen van de Basiswet die wel in de praktijk zijn omgezet, zijn vooral de veiligheidsgerichte maatregelen.

Men roept de overbevolking van onze gevangenissen in als obstakel voor de uitvoering van de wet. Maar er is meer.

De volledige uitvoering van de Basiswet kan slechts door een structurele hertekening van de gebouwen, de structuren en de werkwijzen van de detentie. In het beleidsplan justitie stelt de Minister een aantal reductionistische maatregelen voor zoals de voorhechtenis inperken, autonome alternatieve straffen uitwerken, de wet op de externe rechtspositie aanpassen. Los van het feit dat ook deze maatregelen geen automatische garantie bieden op een daling van de overbevolking gaat echter om meer dan alleen capaciteitscijfers. Zelfs indien de gevangenispopulatie gevoelig zou dalen, dan nog bieden de bestaande oude negentiende eeuwse detentiestructuren weinig ruimte voor differentiatie en voor gemeenschapsgeoriënteerde regimes.

Het gebrek aan serieuze investeringen in de uitbouw van een modern gevangeniswezen waarin de gedetineerde en de voorbereiding en opvolging voor een leven buiten de gevangensmuren centraal staan, heeft in België zeker een rol gespeeld in de radicalisering en het engagement van (ex-) gedetineerden.

Op lange termijn is het dus van allergrootste belang om de detentie uit te bouwen volgens het theoretische spoor dat de Liga trok en dat vzw de Huizen verder trekt. Dit moet ervoor zorgen dat (ex-) gedetineerden hun leven weer op de rails kunnen krijgen en zich door allerlei

frustraties, isolement en uitsluiting niet afkeren van onze samenleving. Bijgevolg moet er dringend werk gemaakt worden van proefprojecten, liefst met zoveel mogelijk categorieën van gedetineerden en niet enkel met transitiehuizen.

Het inmiddels goedgekeurde Masterplan III van minister Geens kondigt alvast transitiehuizen aan met in totaal 100 plaatsen voor bepaalde gedetineerden die tegen het einde van hun straf de kans krijgen om te worden begeleid in hun terugkeer in de maatschappij. Het is zeker een goede vooruitgang dat kleinschalige detentiehuizen zich een weg hebben weten te vinden in het justitiebeleid. Aan de andere kant kan men zich ook de vraag stellen of niet alle gedetineerden recht hebben op een degelijke voorbereiding op hun terugkeer naar de maatschappij. Men kan dit bezwaarlijk voorbehouden aan de *'happy few'*. Bovendien moet in afwachting van de uitbreiding van de detentiecapaciteit in kleinschalige detentiehuizen, in de bestaande (oude en nieuwe) gevangenissen actief geïnvesteerd worden in afdelingen met een apart leefklimaat (drugvrije afdelingen, drugvrije afdelingen voor vrouwen, beroepsopleidingen, therapeutische programma's, sociale werkplaatsen binnen de muren, afdelingen voor oudere gevangenen, etc.).

Een detentieregime dat dit niet doet, creëert immers frustraties, gevoelens van onmacht, isolement. Het radicaliseert gedetineerden in de criminaliteit. Als het criminele milieu vervlochten geraakt met een radicaal gedachtegoed, dan helpt een detentieklimaat waarin er niet op een actieve manier met gedetineerden gewerkt en gecommuniceerd wordt dat zij zich afkeren van de samenleving waarin ze zijn opgegroeid.

Wat te doen met geradicaliseerde terroristen is ook een vraag die binnen justitie snel zijn ingang heeft gevonden met als resultaat de ingebruikname van de aparte afdelingen voor veroordeelde terroristen en terreurverdachten in de gevangenis en Ittre en Hasselt. In maart 2015 [reageerde](#) de Liga al op de toen geplande afdelingen. Een jaar en vele afschuwelijke gebeurtenissen later, zijn deze afdelingen ook effectief in gebruik. Met een totale capaciteit van 40 plaatsen hebben deze afdelingen tot doel om extremisten te isoleren en om mogelijke beïnvloeding van andere gedetineerden tegen te gaan. Niet elke veroordeelde terrorist of terreurverdachte zal automatisch op deze afdeling opgesloten worden. Enkel diegenen die een 'besmettingsgevaar' vormen voor andere gedetineerden in het overtuigen van hun extreem gedachtegoed, komen er terecht. Ook verdachten kunnen dus aan het aparte regime onderworpen worden vooraleer ze effectief zijn veroordeeld. Dit roept ernstige vragen op in verband met het vermoeden van onschuld. Ook het zogenaamde 'besmettingsgevaar' roept vragen op. Hoe zal die risico-inschatting gebeuren? Zijn er bepaalde indicatoren waaraan dit getoetst wordt? Hoe zit het met de herziening van de plaatsing op deze aparte afdeling? Er is veel discussie zowel nationaal als internationaal over deze aparte afdelingen en een ideale oplossing is het niet.

Door veroordeelde terroristen en terreurverdachten op eenzelfde afdeling te plaatsen kan dit hun status verhogen binnen hun netwerk en kunnen nieuwe plannen en relaties ontwikkeld worden. Het moet dan ook vanzelfsprekend zijn dat men op deze afdelingen alle activiteiten aanbiedt zoals op een normale beveiligde afdeling. Ook deze gedetineerden zullen normaliter op een dag vrijgelaten worden. Het is dan ook cruciaal om deze mensen niet te

isoleren door allerlei beveiligingsmaatregelen op te leggen maar om plaats maken voor positieve programma's en initiatieven zoals exit programma's, positieve betrokkenheid, psychosociale begeleiding en religieuze omkadering. Zowel het bewakend personeel als de andere omkadering spelen een cruciale rol in deze afdelingen. Het bewakend personeel van deze twee afdelingen voor veroordeelde terroristen en terreurverdachten, heeft een doorgedreven opleiding van 1 week gevolgd. Over de korte duur van deze opleiding die handelt over dergelijke cruciale materie kan men ernstige vragen stellen. Hoe kan men in één week het proces van radicalisering uitleggen en de nodige tools aanreiken aan het personeel om met extremisme om te gaan?

Een volgend fundamenteel probleem met deze vorm van differentiatie is dat ze in het huidige klimaat van internationale terreurdreiging, negatief en uiterst repressief kan gepercipieerd worden.

Naast de twee afdelingen zijn er nog vijf zogenaamde 'satelliet gevangenissen' waarin potentiële kandidaten voor de aparte afdelingen geobserveerd worden. De vraag is natuurlijk door wie deze observaties gebeuren en op basis van welke indicatoren? Bovendien moet deze extra aandacht opgebracht worden terwijl net een besparingsplan binnen het gevangeniswezen wordt doorgevoerd. Kan men meer verwachten van het bewakend personeel, terwijl ze met steeds minder mensen aanwezig zullen zijn. ? Er komen nieuwe afdelingen bij met een, op papier, versterkte omkadering voor geradicaliseerde gevangenen. Zijn de 'gewone' gedetineerden dan de slachtoffers van deze besparingsplannen ? Door de recente stakingen in de Waalse en Brussels gevangenissen krijgen de gedetineerden daar al weken geen of zeer weinig bezoek, propere was, douche en activiteiten. Niettegenstaande de grieven van het personeel gaat men wel door met het rationaliseren van het personeelskader. Zo liggen er allerlei voorstellen op tafel om de gedetineerden langer op cel te houden, activiteiten te herorganiseren, etc. Maar een dag telt 24 uren, ook voor gedetineerden. De celdeuren langer gesloten houden betekent minder communicatie tussen personeel en gedetineerden, terwijl net die communicatie de grondstof is van een juiste penitentiaire aanpak.

Willy Derveaux, een gevangenisbewaarder die de Prijs voor Mensenrechten won, begon zijn luisterende gesprekken pas na de 'sluiting van de cellen'. Hij ontmoette er de gedetineerde als mens 's avonds, niet als gedetineerde temidden de andere gedetineerden, temidden het regime, de drukte, de controles, de bewegingen, etc. Met het huidige plan zouden er geen Derveaux meer kunnen ontstaan. Men gaat direct over van het dagregime op het nachregime. Een gevangeniswezen dat al meer dan twintig jaar boven zijn capaciteit werkt in verouderde instituten en waarin onder geïnvesteerd is geworden vormt zowiezo een bedreiging voor de veiligheid van onze samenleving.

Zijn er alternatieven?

We moeten ervoor zorgen dat detentie in de toekomst niet langer een voedingsbodem is voor om het even welke vorm van radicalisering. Het negentiende-eeuwse concept van detentie, de gevangenis, met uniforme regimes, moet geleidelijk plaats ruimen voor een gedifferentieerde

aanpak in kleine detentiehuisen, waar het individuele detentieplan de gedetineerde daadwerkelijk voorbereidt op zijn re-integratie.

Differentiëren door in bestaande gevangenissen speciale afdelingen op te richten soms om risico's te beperken, soms om er bijzondere programma's in te ontwikkelen, gaat in wezen voorbij aan de vaststelling die binnen de schoot van de Verenigde Naties al werd gemaakt in... 1975. Van grote inrichtingen, klinkt het bij het United Nations Social Defence Research Institute, is geweten dat ze administratieve- en managementprocessen, routine en uniformisering nodig maken, die tegengesteld zijn aan de geïndividualiseerde aanpak. Alles, van voeding tot ontspanning, moet er in schema's. Individuele keuze moet wijken voor planning. Dit conflicteert duidelijk met de vooropgestelde doelen zoals ze vertaald dienen te worden in individuele detentieplannen. De sfeer van anonimiteit zet aan tot gevoelens van machteloosheid en zinloosheid, isolatie en verbittering. Bovendien zorgt die schaal voor een informele gedetineerdensubcultuur, waar codes gelden en een criminele hiërarchie heerst. Die instituten beklemtonen de afwijzing door de buitenwereld van hen die we dienen te reintegreren. Elk programma dat er in wordt ontwikkeld, wordt zo tegengewerkt door de omgeving waarin dit dient te gebeuren.

Een onderscheiden aanpak en een gedifferentieerde cultuur is er met andere woorden moeilijk tot stand te brengen. Daarom pleiten we onvermoeibaar voor de ontwikkeling van kleine detentiehuisen. Die detentiehuisen sluiten beter aan op de gemeenschap waar gedetineerden ná hun straf opnieuw hoe dan ook weer deel van uitmaken. Het concept bouwt verder op de aanbevelingen van 1975 en op de bepalingen van de wet-Dupont. Zulke kleine detentiehuisen declasseren minder en laten toe met meer succes te differentieren.

'De Huizen' is een concept dat gesteund wordt door de Liga voor Mensenrechten en waarin het klassieke gevangenisconcept wordt verlaten; in de plaats komen Detentiehuisen die niet alleen kleiner zijn, maar van elkaar verschillen in veiligheidsniveau, aanpak en aanbod en beter vervlochten zijn in het maatschappelijk weefsel.